

Artistes sobre vinil: pintura, disseny i fotografia

La imatge gràfica associada al disc té els seus orígens en la mateixa creació del suport i en la necessitat d'explicitar-ne el producte mitjançant una crida visual al probable comprador. És amb l'aparició del disc de vinil el 1948, però, quan es desenvolupa una professió creativa que té els seus precedents en els treballs gràfics signats per André Girard (Columbia, La Voix de son Maître) o Alex Steinweiss (Columbia) en la dècada del 1930.

Sovint, les aportacions gràfiques de les fundes o "caràtules" dels discos no van signades. En la major part dels casos en els quals hi ha participat un professional qualificat, la seva autoria s'esmenta en alguna part de l'embolcall del document, al costat d'altres responsabilitats com la de l'enginyer de so. En la portada d'artista, aquest crea una obra específica per al producte concret, amb la intenció que el seu nom suposi un reclam per si mateix, alhora que pretén associar aquest valor visual al valor del contingut sonor.

Les tècniques usades per a il·lustrar una caràtula no difereixen de les que coneixem dins l'àmbit editorial per a les portades de llibre. En aquesta mostra, centrada en artistes catalans, destaquem tres d'aquestes tècniques amb obres creades expressament per Miró, Dalí o Tàpies en pintura, Satué, Fornas o America Sanchez en disseny i per la dels fotògrafs Colita, Oriol Maspons o Francesc Català-Roca, entre d'altres. Tot i això, trobem artistes que dominen més d'una tècnica i que ens ajuden a enllaçar-les totes. La bibliografia disponible és una eina fonamental per omplir els buits informatius sobre l'autoria del treball gràfic de la caràtula de disc, tot i que encara hi ha un immens desconeixement d'autors anònims de portades icòniques.

1.

Els precursors

Els primers suports sonors comercials de finals del s. XIX es posen a la venda associats a la imatge i al nom il·lustre del respectiu inventor: Edison als cilindres, Berliner als discos. Posteriorment, la iconografia vinculada a l'objecte sonor evoluciona cap a un logotip, que ven una marca. El disc fou un objecte de luxe durant molts anys, i es podia distribuir en àlbums de 12 unitats, o individualment, en bosses amb el nom d'un establiment, d'una marca o de l'entitat que els promovia. La discogràfica italiana Fonotipia es distingí per un model de funda inconfusible, que duia la fotografia de l'artista enregistrat enganxada a la bossa, on també s'hi relacionaven les obres editades per la casa discogràfica. A Espanya, la imatge publicitària del segell Regal de la casa Columbia va quedar lligada a les portades dels seus catàlegs, il·lustrats pel pintor Rafael de Penagos els anys 1920 als 1930. Molts d'aquests aspectes s'estudien, des de més d'una perspectiva, en la tesi doctoral que obre aquesta mostra i que abasta del 1900 al 1940, data a partir de la qual es generalitza la il·lustració de la portada de disc.

• Julia Navarro Coll. *Análisis iconográfico desde una perspectiva de género de las fundas de disco de la Bibliothèque nationale de France desde 1900 hasta 1940*. [València]: Universitat Politècnica de València, 2016
<https://riinet.upv.es/handle/10251/60157?show=full>

Fundes comercials (primer terç s. XX)

• Botiga "Serrano & Arpi"; Pathé (1896-1931); Linguaphone (1901-); Phonogramarchiv Zürich (1909-); Polydor (1924-); Disques Pyral (193?-); Funda il·lustrada amb temes mariners (recto) i ballables (verso). Marca desconeguda
TOP: FD (totes)

Fundes Fonotipia

• Victor Maurel (1848-1923); Alessandro Bonci (1870-1940); Maria Barrientos (1883-1946); Francesco Maria Bonini (1865-1930); Giuseppe Pacini (1862-1910)
TOP: FD (totes)

Catàlegs discogràfics (Rafael de Penagos, disseny)

• *La Orquesta Bética de Cámara de Sevilla en discos eléctricos Regal, grabado "Viva-Tonal", como la vida misma*. [S.l.: s.a.]
TOP: Cat5/1

• *Discos eléctricos del Real Centro Filarmónico de Córdoba. Regal, grabado "Viva-Tonal", como la vida misma*. [S.l.: s.a.]
TOP: Cat 5/2

• *Discos Eléctricos Regal. Impresión "Viva-Tonal"* (Suplemento no. 68, Septiembre 1929)
TOP: Cat 5/10

• *Discos Eléctricos Regal. Impresión "Viva-Tonal"* (Suplemento no. 81, Octubre 1930)
TOP: Cat 5/11

Funda de discos de pissarra, il·lustrada per Howard Willard (78 rpm)

• Ernst Busch. *Six Songs for Democracy: discos de las Brigadas Internacionales*. New York: Theme Records, cop. 1940
TOP: AD-1

Funda de disc de vinil, autoria desconeguda (33 rpm)

• Principal de la Bisbal. *Sardanas: folk dances of Catalonia*. New York: Angel Records: Electric & Musical Industries (U.S.) Ltd., [195-?] (ANG-64007 Angel)
TOP: FD-1

2.

Els pintors

El disc de vinil fou el resultat d'una recerca per substituir un material que s'exhaurí després de la II Guerra Mundial. Coincidint amb l'arribada del microsolc a la península, neix a Barcelona el Club 49, una associació liderada per Joan Prats per impulsar i promoure les avantguardes artístiques del moment. Aixoplugada sota l'estructura del Hot Club de Barcelona, hi participen artistes vinculats al "Dau al Set" i també músics d'avantguarda. Aquesta vinculació queda reflectida en aportacions gràfiques que poden unir artistes de la mateixa generació, com Subirachs i Tharrats amb Benguerel, o intergeneracionals com Joan Miró amb M. del Mar Bonet i Raimon, Josep Guinovart amb Ovidi Montllor o Tàpies amb la Coral Càrmina. Trobem també un Dalí hiperbòlic que intenta, amb *Être Dieu*, crear una òpera impossible de representar. Al marge dels noms consagrats, la indústria discogràfica catalana comptarà amb professionals de gran vàlua, com Jordi Fornas, que obtindrà resultats excel·lents com el de les pintures, disseny i fotografies de l'*Antologia Històrica de la Música Catalana* publicada per Edigsa.

Josep M. Subirachs, dibuix

• Joan Guinjoan. *Ab origine*. Barcelona: Àmbit, DL 1981
TOP: 2013-8-5048
• *Joan Guinjoan*. Madrid: Columbia, DL 1982. (SCLL-14125 Columbia)
TOP: 2018-LP 57

Matias Quetglas, aiguafort

• Lluís Llach. *Campanades a morts*. Madrid: Movieplay, DL 1977. (170915/8 Movieplay)
TOP: 1977-LP 314

Salvador Dalí, pintures

• Salvador Dalí. *Être Dieu: òpera-poema*. M. Vázquez Montalbán [llibret], Igor Wakhévitch, [música]. Barcelona: D.C.D., DL 1984 i 1989. (ED-50001--ED50003 Distribucions d'Art Surrealista)
TOP: 89-A 4 i 84-A 1

Joan Miró, pintures

• Joan Punyet Miró. *Miró & music*. Barcelona: Alrevés, june 2017
TOP: 2017-8 16072
• Raimon. *Cançons de la roda del temps*. [Poemes de Salvador Espriu]. Barcelona: Edigsa, DL 1966. (CM-164-L Edigsa)
TOP: 2006-LP 59
• Raimon. *Quan l'aigua es queixa*. Madrid: RCA, DL 1979. (PL-35230 RCA Victor)
TOP: 1979-LP 577
• *Maria del Mar Bonet*. Barcelona: Ariola-Eurodisc, DL 1974. (82237-I Ariola)
TOP: 1974-LP 66
• *Fira encesa: Maria del Mar Bonet canta Bartomeu Rosselló-Pòrcel*. Sabadell: Picap, DL 2013. (911120 Picap)
TOP: 2013-CD 996

• *Dau al Set: enriquida amb quatre aiguaforts, numerats i signats de Modest Cuixart, Joan Ponç, Antoni Tàpies, Joan Josep Tharrats*. Ed. facsimil. Figueres: Art-3, 1981
TOP: 096-4-70

Antoni Tàpies, pintures

• *Xè aniversari Coral Càrmina*. Madrid: Serdisco, DL 1982. (MPL-168 Puzzle)
Top.: 2006-LP 11
• Raimon. *Per destruir aquell qui l'ha desert*. Barcelona: Discophon, DL 1970. (STER. 30 Discophon)
TOP: 1970-LP 228

J. J. Tharrats, pintura

• Xavier Benguerel. *Spleen*. Barcelona: P.D.I., P 1986. (40937 PDI)
TOP: 86-A 1

Josep Guinovart, pintura

• Diego Clavel. *La raiz del grito*. Barcelona: Ariola, 1974. (88219 Ariola)
TOP: LP 16048
• *Manuel Gerena*. Barcelona: Belter, DL 1972. (22628 Belter)
TOP: 1972-LP 91
• Ovidi Montllor. *Salvat-Papasseit per Ovidi Montllor*. Barcelona: Edigsa, DL 1975. (CM-405 Edigsa)
TOP: 2005-LP 381

Jordi Fornas, pintures

• *Antologia Històrica de la Música Catalana*. Barcelona: Edigsa, 1965-[1971?]. 22 discos amb diverses pintures de J. Fornas, amb portades dissenyades per ell mateix.
TOPs. diversos

3.

Els dissenyadors

Els elements bàsics que conformen el disseny d'una caràtula són: una imatge, un text i una composició en l'espai d'una superfície quadrada. Fornas, que els treballa tots, utilitza també imatges existents, a més de les pròpies. Altres artistes, com Andy Warhol, transformen les seves creacions, tal i com s'aprecia en el maxisingle *Fuego*, de Miguel Bosé, a qui va oferir el disseny de la portada com a regal d'aniversari. El cartell d'America Sanchez que obre aquesta mostra contrasta amb el que signa en la carpeta de *Viatge a Itaca*, de Lluís Llach, sense perdre l'empremta que l'identifica. Com ell, Pau Ribà estudia Disseny i fa confluïr en el disc *Dioptria* totes les seves vessants artístiques amb un èxit clamorós, però que porta la discogràfica Concèntrica a la ruïna. Amb els cantautors valencians Raimon i Ovidi Montllor arriba també el grafisme del Grupo Crónica en format *single*. Enric Satué, un referent en el món del disseny gràfic editorial, demostra la seva mestria en les portades dobles del segell Puput! o compartint creativitat amb altres artistes.

Jordi Fornas, disseny

• Toldrà-Carner. *El giravolt de maig*. Barcelona: Edigsa, DL 1968. (AHMC-10/62--63 Edigsa)
TOP: LP 2105
• José Luis Lopátegui. *La Guitarra-1*. Barcelona: Edigsa, P 1969. (AHMC-10/34 Edigsa)
TOP: 1969-LP 109

Andy Warhol, disseny

• Miguel Bosé. *Fuego: Panama connection*. Madrid: CBS, DL 1983. (CBS-A-12/3429 CBS)
TOP: LP 14924 (maxisingle)
• Miguel Bosé. *Fuego: Panama connection*. Madrid: CBS, DL 1983. (CBS-A-3429 CBS)
TOP: RB-45 40160/2 (single)

Pepe Estrada, disseny, sobre dibuix de Carme Solé Vendrell

• Maria del Mar Bonet. *Bon viatge faci la cadenera*. Madrid: BMG Ariola, DL 1990. (5H-303851--5H-303852 Ariola)
TOP: A 4

Taula de Dissey, gràfica

• Lluís Llach. *Geografia*. Madrid: CBS, DL 1988. (462583-1 CBS)
TOP: LP 1

America Sanchez, disseny

• Lluís Llach. *Viatge a Itaca*. Madrid: Movieplay, DL 1975. (S-32710 Movieplay)
TOP: 1975-LP 58
• La Trinca. *A collir pebrots; Moros a la costa*. Barcelona: Edigsa, DL 1970. (CM-257-SG Edigsa)
TOP: S 2266
• *Barcelona Traction*. Barcelona: Edigsa, DL 1975. (OL-09 Óliba)
TOP: 2005-LP 374

Javier Mariscal, il·lustracions

• Fundación Tony Manero. *20 años non stop*. [Catalunya]: PAM records, DL 2015
TOP: 2017-S 18

“Sefer” (Carles Pastor), disseny cíclic

• Pep Laguarda & Tapineria. *Brossa d'ahir*. Barcelona : Discmedi, 2017. (DM-526901 Discmedi Blau)
TOP.: [Per assignar]

Ana Carmona, amb fotografia de “Sefer”

• Pau Riba. *Licors*. Madrid : Movieplay, DL 1977. (171178/9 Movieplay)
TOP.: 2002-LP 508

Pau Riba, disseny

• Pau i Jordi. *En Pere Gallerí*. Barcelona : Concèntric, DL 1968. (6076-UC Concèntric)
TOP.: 1968-S 4
• *El Nadal no té 20 anys*. Barcelona : Vergara, DL 1967. (6059-UC Concèntric)
TOP.: 1967-S 11
• Pau Riba. *Taxista!*. Barcelona : Vergara, DL 1967. (6053-UC Concèntric)
TOP.: 1967-S 12
• Pau Riba. *Dioptria*. Barcelona : Concèntric, DL 1970. (713-SUL--5714-SUL Concèntric)
TOP.: 2004-LP 15 i 1970-LP 237

Equipo Grónica, disseny

• Raimon. *D'un temps, d'un país ; El País Basc*. Barcelona : Discophon, DL 1968. (S-5039 Discophon)
TOP.: S 2827

• Raimon. *Cançó de les mans ; La nit*. Barcelona : Discophon, DL 1968. (S-5040 Discophon)
TOP.: S 3024
• Raimon. *Cantarem la vida ; Si em mor*. Barcelona : Discophon, DL 1968. (S-5037 Discophon)
TOP.: S 2653
• Raimon. *La Cançó de la mare ; Diguem no*. Barcelona : Discophon, DL 1968. (S-5038 Discophon)
TOP.: S 2652
• Ovidi Montllor. *Gola seca*. Barcelona : Discophon, DL 1969. (27554 Discophon)
TOP.: 1969-S 33
• Raimon. *T'ho devia*. Barcelona : Discophon, DL 1969. (S-5074 Discophon)
TOP.: 1969-S 19

Enric Satué, disseny

• Grup Port-Bo. *Allà en la Habana*. Madrid : Zafiro, DL 1978. (PZL-10 Puput!)
TOP.: 1978-LP 1040
• Alimara. *Cançons i danses del País Valencià*. Madrid : Zafiro, DL 1978. (PZL-6 Puput!)
TOP.: 1978-LP 644
• *Aplec*. Madrid : Zafiro, DL 1978. (PZL-5 Pu-put)
TOP.: 2005-LP 185

Oriol Maspons fotografia, amb portada de Jordi Fornas

• Raimon *canta les seves cançons, 1*. San Sebastián : Columbia, DL 1962. (CM-14 Ediphone)
TOP.: S 898

Fotografies d'un ampli col·lectiu, amb disseny de Francesc Espluga

• Lluís Llach. *Camp del Barça : 6 juliol 1985*. Barcelona : Discmedi, 2017. (DM-526801 Discmedi Blau)
TOP.: [Per assignar]

Pilar Aymerich, fotografies i disseny

• Ovidi Montllor. *Un entre tants...*. Barcelona : Discmedi, 2017. (DM-527001 Discmedi Blau)
TOP.: [Per assignar]

5.

La bibliografia

El document que obre aquest àmbit és una reedició del segon disc del grup gironí Umpah-pah, i s'ubica en aquest apartat perquè inclou, de manera inseparable i sota responsabilitat col·lectiva, una publicació: *The Bollinger News*. Publicacions que tinguin l'expressió artística de la portada d'un disc com a temàtica central n'hi ha moltes. La bibliografia que analitza aquest fenomen és menys abundant, sobretot en la nostra llengua. Els dos documents pròpiament bibliogràfics que obren i tanquen aquest apartat pertanyen a una de les grans exposicions de caràtules que s'han vist a Barcelona en els darrers anys, i que va tenir el MACBA com a espai receptor el 2005. El primer és pròpiament el catàleg de l'exposició itinerant i presenta les característiques dels que descriuen amb una fitxa les imatges de les caràtules, com d'altres dels documents aquí exposats també fan. El darrer, publicat amb motiu d'aquella exposició, és un recull d'escrits i reflexions sobre l'art d'avantguarda i la investigació sonora. En resum, un cercle ben inscrit dins d'un quadrat.

• Umpah-pah. *Bamboo Avenue*. Barcelona : Discmedi, 2017. (DM-527501 Discmedi Blau)
TOP.: [Per assignar]
• Guy Schraenen. *Vinyl records and covers by artists*. Bremen : Neues Museum Weserburg ; Barcelona : Museu d'Art Contemporani, 2005 Col·lecció particular
• *Total records : photography and the art of the album*. New York : Aperture, ©2016 Col·lecció particular
• *Gráfico : diseño y fotografía en el disco de jazz 1940-1968*. [València] : IVAM Centro Julio González, 14 enero-28 marzo 1999 Col·lecció particular
• Tomeu Canyelles. Tomeu Mulet. *L'objecte sonor : 60 anys de grafisme musical a Mallorca*. Palma : Consell de Mallorca. Departament de Cultura. Patrimoni i Esports, DL 2016
TOP.: 2017-4-2421
• Richard Gouard. Christophe Geudin. Grégory Bricout. *Vinilos : las mejores portadas de discos de la historia*. Barcelona : Lundberg, 2012
TOP.: 2017-8-16495
• *Tardor Art 2010 : vinil*. [S.l. : s.n.], 2010 ([Barcelona] : Pressing)
TOP.: 2011-8-4292

• Christian Marmonnier. *Vinilos cómic : 50 años de complicidad entre el cómic y la música*. Barcelona : Somos libros, cop. 2009
TOP.: 2009-4-5398
• Jaume Pujagut. *Vinil-o : gráfica en la era del plástico negro*. Barcelona : Fundación Comunicación Gráfica, DL 2008
TOP.: 2008-8-41093
• Txarly Brown. *Achilibook : biografía gráfica de la rumba en España 1961-1995*. Barcelona : Milenio, 2013
TOP.: 2013-8-19674
• Juanjo Andani. *Fantásticas portadas : ilustración y grafismo en la industria discográfica española (1954-1979)*. Lleida : Milenio, 2015
TOP.: 2016-8-5647
• Miquel Abellán. *Graphic beats : independent record covers & packaging design*. Sant Adrià de Besòs : Instituto Monsa de Ediciones, DL 2010
TOP.: 2011-4-705
• *Vinil : so i col·leccionisme*. Bellaterra : Servei de Publicacions de la Universitat Autònoma de Barcelona ; Barcelona : Museu d'Art Contemporani de Barcelona, 2006
TOP.: 2007-8-6812

4.

Els fotògrafs

Una d'aquests artistes, Colita, és un nom que s'associa tant a la Nova Cançó, com ho demostra el recull de fotografies en forma de llibre, com a la *Gauche Divine* de Boccaccio, moviment al qual també es vinculen el seu company de professió Oriol Maspons o els cantants Serrat i Guillermina Motta. En moltes caràtules, la importància que pren la fotografia fa que es pugui deixar de considerar un element més per passar a ser una obra per ella mateixa. Sovint, les responsabilitats del fotògraf i del dissenyador costen d'avaluar, com quan es troben Francesc Català-Roca i Enric Satué. Tot i que el format quadrat del suport no sembla encaixar amb cap estàndard fotogràfic, hi ha professionals que s'hi adapten completament. La creativitat del llucmajorí Toni Catany es fa palesa en la caràtula de la seva compatriota i amiga Maria del Mar Bonet de la mateixa manera que Pilar Aymerich ho fa amb múltiples fotografies d'Ovidi Montllor en aquest mateix format.

“Colita”, fotografies, amb disseny d'Enric Satué

• *Cançons del Molino* / interpreten Johnson i la Bella Dorita. Madrid : Hispavox, DL 1977. (HHS-11339 Hispavox)
TOP.: LP 399
• Colita. *La meva cançó*. [Barcelona] : Saga Editorial, cop. 2010
TOP.: 2011-Fol-1114
• *Guillermina Motta*. [Barcelona] : Edigsa, DL 1971. (PCM-1008-SG Edigsa)
TOP.: 1971-S 52

“Colita”, fotografia, amb disseny d'America Sanchez

• Adolf Carós. *Groc*. Barcelona : Edigsa, DL 1969. (CM-243 Edigsa)
TOP.: 1969-S 35

Martí Català-Roca, fotografies, amb disseny de [Jerzy] Janiszewski

• Paco Ibáñez. *A galopar*. Barcelona : P.D.I., DL 1992. (402579 PDI)
TOP.: 92-A 4

Oriol Maspons i Josep Puvill, fotografies, portada de Joan Fontanals

• *Homenatge musical als Setze Jutges*. Barcelona : Vergara, DL 1965. (5702-UL Concèntric)
TOP.: LP 189

Toni Catany, fotografia

• *Maria del Mar Bonet*. Barcelona : Concèntric, DL 1970. (5717-SUL Concèntric)
TOP.: 1970-LP 201

Francesc Català-Roca, amb disseny d'Enric Satué

• Joan Manuel Serrat. *Bienaventurados*. Madrid : Ariola-Eurodisc, DL 1987. (5F-208560 Ariola)
TOP.: LP 11

Jordi Fornas, fotografies

• Jordi Fornas i Martínez. *Recull de retrats de la Nova Cançó en paper*. [Entre 1965 i 1968]. Retrats de Maria Cinta.
TOP.: XI.7 BC 174
• *Maria Cinta*. [Madrid] : Iberofón, DL 1964. (CM-64 Edigsa)
TOP.: S 800

Artistes sobre vinil: pintura, disseny i fotografia

DL: B 6347 - 2018

Del 6 de març al
5 de maig de 2018

horari:

de dimarts a divendres,
d'11 h a 15 h i de 17 h a 20 h
dissabtes de 10 h a 14 h

Biblioteca
de Catalunya

Generalitat de Catalunya
Departament de Cultura